

Eliz ikastetxeetako aldizkariak

Hain gutxi aipatua den eta, bestalde, *Jakin* aldizkariaren bizitzan zehar hain erabakiorra gertatu den kultur gintza oparo baten berri eman nahi dugu hemen. *Jakin*-ek, aldizkari gisa bakarka hartuta, baduke segurki bere nortasun berezia, garaikide zaizkion beste aldizkarietatik bereizteko hainbat autonomia alegia. Baina, une berean, *Jakin*-en nortasun horrek, bere lekuan ulertua izan dadin, beraren inguruan edo, nahiago bada, itzalean loratu zen kultur mugimendu indartsu baten ekarria kontutan hartzea eskatzen du. Gerra ondoko euskarazko literatura idatzian epe ohargarria markatzen duen mugimendu hori Euskal Herrian zehar barreiaturik aurkitzen diren komentuetxe eta apezgaitegietan zehazten da batipat, *Jakin* hainbat urtez Arantzazun mamitzen den bezalaxe.

Horixe da, bada, egin nahi genukeena: ezagutzen ez delako edo, agian, ezagutzera emateko amorraziorik egon ez delako, isiltasunera kondenaturik zegoen kolektibo horri bere hitza eman, justiziaz tokatzen zaiona hain zuzen; apala izanik ere, bere umiltasun horretan arras positiboak erizten diegu zifrek erakusten dituzten emaitzei. Ezjakintasunari mututasuna joango zaiolakoan idazten ditugu orrialde hauek.

Zifren kontua aipatu denez, datu-bilketa nola egin den esan beharrean gaude. Geure lanerako behar genituen datuak biltzeko, hiru inkesta-mota¹ bidali ziren *Gure Izarra*, *Erein*, *Gogoz*, *Arnas*, *Laiaketan*, *Ekin* etab. argitaratzen ziren komentuetxetara². Iturri horietatik jasotako datuetan oinarritu gara.

Irakurle ohartuak berehalaxe ikusiko duenez, zenbait aldizkari, adibidez, Oña-ko ikasle jesuiten *Ekin*, Lazkaoko beneditarren *Jaunaren Deia*, fraile eta apezgaien *EHA* etab. ez dira sartzen azterketa honetan. Zergatik

kanpoan? Erantzun behartuak, batetik gertaerak konstatatzera eta, bestetik, erizpideak zorroztera garamatza.

Ekin aldizkariaren berririk ez badator, berari buruzko daturik eza izan da horren arrazoi bakarra³. *Jaunaren Deia*-ren kasua besterik da. Aldizkari hau beste aldizkari horien textuinguru beretsuan kokatzen bada ere, berezitasun propioak dituela eta, ondorioz, beste kultur barruti batean, agian autonomoan, aztertzea legokiokela iruditu zaigu. *Jaunaren Deia*-k beste aldizkariak ez bezalako ezaugarriak dituela esan dugu arestian. Eta halaxe da, izan: lankidetzaren prestakuntzari dagokionez, han luma prestatuek eskuhartzen dute eta hemen, aldiz, ikasleek soilik; idazle goaren jatorriari dagokionez, hark kanpoko lankideak ere biltzen dituen bitartean, hauek norbere kongregazio edo ordenakoak bakarrik ingurutzen dituzte; hura oraindik emanean dago, hauek desagerturik dira.

Marka horiek aski adierazgarriak dirateke, noski, zein erizpidek gidatu gaituzten galdezka letorkeena kontura dadin nondik nora goazen.

Eta EHA (Euskal-Herriko-Apaizgaiak), zer? Izenak berak adierazten duenez, lehenik eta batipat, Euskal Herriko apezgai eta frailegaien asmoak bateratu nahirik sorturiko kultur mugimendua izan genuen. Mugimendu horren barruan zeuden lehen aipatu diren komentuetxeetako frailegaiak, halaber Donostia, Derio eta Iruñeko apezgaiak; Arabakorik ez, hala ere. Talde horren bihotza Donostiako seminarioan zegoen kokaturik. Probinzia, komentuetxe eta seminarioen gainetik joanez, guztien ahalegin lokalistik gaintitu nahiak eta beharrak eragindako mugimendu honek urte pare bat iraun zuen ozta-ozta, hots, 1965.etik 1967.era⁴. Euskararen beharrak bateratzen dituen zenbait ikasleren dokumentu idatzia da EHA, talde kezkatu baten denbora laburreko arnasa, bere talde-lana orrialde sendo eta jarraitutan umotzera heldu ez zen desira hegakor baten ispilu publikoa. Ez gehiago. Laburki esanda: EHA-k ez zuen lortu komentuetxeetako aldizkariak zenbait urte lehenagotik zekarten ez aupadarik, ez iraupenik. Zentzu honetan, bada, EHA-ren izpirituak ez zuen beretu *Arnas* edo *Gure Izarra* baten gorputzik. Textu-masa hori falta zaiolako geratu da, hain zuzen, azterketatik at. Dena dela, eta datu honek nahiko bitxia dirudi, apezgaitegietan ez da ezagutzen komentuetako lan-talderik. Bakarkako lanak, bai, badaude; kolektiborik, oso gutxi. Derioko zein Donostiako seminarioak oraindik berriki eraikiak izanak izango du behar bada zerikusirik. Dena dela, fenomeno horren zergatikoak arakatzeko mereziko luke aparteko arretarik.

Eta honenbestez, zedarriturik uzten dugu, ustez behintzat, geure iker-eremuaren nondik norainokoa. Jarraiko bost aldizkariok izango dira, bada, aztertuko ditugunak: frantziskotarren *Gure Izarra*, pasiotarren *Laiaketan*, sakramentinoen *Arnas*, laterandarren *Erein* eta karmeldarren *Gogoz*. Azkenean, aldizkari guzti hauetaz zenbait datu eman ondoan, *Gure Izarra* hurbilagotik aztertzerara pasatuko gara. *Gure Izarra*-renganako trataera berezi hori, berorrek *Jakin*-en baitan izan duen eragin apartekoaren amoretan giten da.

1. Erlijioso-aldizkarien ezaugarri nagusiak

Aldizkari hauek argitaratu ziren garaian bazen, *Jakin*-en salbuespenaz gain, erlijiosoek zuzenduriko eta euskara hutsean idatziriko beste aldizkariak ere, besteak beste: *Anaitasuna* eta *Zeruko Argia*. Alderdi horretatik begiratuta, aldizkari hauek ez zekarkioten berritasunik gerraondoko euskal literaturari, sektore bereko beste langile batzu hor bait zeuden. Zertan datza, bada, aldizkari hauen inguruan gorpuzten den kultur mugimenduari aitortu nahi geniokeen berezitasuna? Aldizkari hauek eskaintzen ote dute kultur mugimendu hau talde kolektibo homogeno gisa mugatu ahal izateko hainbat elementu?

Guzti honek aldizkari hauen baitan atzeman daitezkeen ezaugarri nagusien atzetik chizan abiatzea eskatzen du.

1.1. Komentualak dira.

Egia da, 1950.etik 1974.era urte-tarte haundi xamarra dago eta epe zabal horren barruan eboluziorik ezagutu da eliz pentsamenduan. Bestalde, *Gure Izarra* izan ezik, beste laurak 1960.eko hamarkada ingurukoak ditugu, Vatikanoko II-aren atarian sortu eta haize berritzailearen freskotasuna somatzen zen garaian garatu zirenak, hain zuzen.

Hala ere, aldizkari bakoitzaren baitan egon daitezkeen pentsamolde-aldaketa guztien gaineratik, bakoitzak darama garai horretako komentuetxeek duten marka berezia, bere-berea. *Gure Izarra* Oliten, *Laiaketan* Urretxun, *Arnas* Areatzan, *Erein* Oñatin eta *Gogoz* Begoñan, geografiaren aldetik bertako ikasleak elkarrengandik nahiko urrundurik aurkitzen badira ere, buru-egituraren aldetik ezin hurbilago zeudela esango genuke. Nondik datorkien gizarte-bizitzari buruzko jarreraren komunitasuna?

Beste zenbait arrazoiaren eragina ukatu gabe, uste dugunez, komentualak izatetik. Aldizkariok, hitzaren zentzu hertsian, eta batipat beraien kultur adierazpenean, komentukume naturalak dira, harrizko komentualak berea duen kultur giroan gorpuztuak alegia.

Komentuetxeak, batetik, halako autonomia aski nabarmena gordetzen du herri jakin batetako hirigintzaren barruan. Azkenaldiko hirigintza basak etxez inguratu xamaturik daukan arren, gehienetan herritik bertatik zerbait aldendurik aurkitzen da, baratzaz eta hormaz ongi inguratuta. Eta kanpokaldeko itxura honek berak bere inguruko mundutik ebakita bezala uzten ditu barrukoak, bereziki pastoralgintzako harremanik ez duten ikasleak, bi giza-komunitate desberdin bailiran: zu han eta gu hemen, zu mundukoa eta gu komentukoak.

Erlijiosoa komentuaren kanpoko arkitekturaren aldetik kulturalki baldintzaturik dagoela esan badugu, barne-egituraren aldetik areago dagokeela esatera ausartuko ginake. Beti komunitatean bizi da; ohizko iharduerak, egunero ordu beretsutan errepikatzen direnak, beste erlijiosokideekin batera egiten ditu. Guztien gaineratik, disziplina da kapitana pilotu eta hari behar zaio obeditu. Bizigiro hau ezin hobekiago prestatzen da

talde-lanetarako aurre-baldintzak sortzeko. Eta komentuetan aldizkariak sortu badira eta seminarioetan ez, barne-egitura honen nolakoak fenomeno horretan zerikusirik ba ote duen galdetzea ez litzateke behar bada lekuz kanpo egongo. Seminaristen eta erlijiosoen ikasle-egoera gauza askotan antzekoa edo berdina izanik ere, seminarioetako bizi-erregelamenduak, erlijiosoenarekin konparatuz gero, leku gehiago, dextentez gehiago, eskaintzen dio norberaren askatasunari, ez kanpora begira bakarrik, baita barrura begira ere.

Horregatik, indibidualtasuna indartuz doan heinean doake ahulduz kolektibitate-zentzua ere. Eta aldizkari komentualak zerbait badira, lehen-lehenik lan kolektibo baten fruitu emankor dira, izpiritur horrek bizi-bizirik bait dirau aldizkari horiek sortu eta bideratu zituztenen artean. *Arnas*-ek, lehen zenbakiko hitzaurrean, hala dakar:

«*Arnas* ez dezu errebista, ez; lan metatze bat baño ez da».

Laiaketan-ek, talde-lanaren garrantzia bereziki azpimarkatu nahirik, izena bera elkarrekiko lana adierazten duen nekazal tresnatik jasoa du:

«Laiaketa, lur arrotzea da. Askoren indarrak alkarturik egiten dan lana»⁵.

1.2. Ikasleen aldizkariak dira.

Ikasleek beren kabuz lantzen zituzten artikulua dotoz. Idazlegoa, eskuarki, ikasleetara bakarrik mugatzen da. *Gure Izarra* Oliteko filosofi ikasle frantziskotarrek ateratzen dute; *Laiaketan*, Urretxuko teologiako ikasle pasiotarrek bakarrik 1966.eko iraila arte eta hortik aurrera filosofoek eta teologoek batera; *Arnas*, filosofoek eta teologoek Areatzan, beti batera; *Erein*-en idazle-eremua zabalagoa da, zeren hor, nahiz eta filosofoak eta teologoak izan gehienik idazten zutenak, neurri apalago batetan nobizioek eta apezitutakoek ere (hauen artean Bedita Larrakoetxea, Alfonso Urkidi, Jon Oleaga eta Patxi Lasak) eskuhartzen bait zuten; *Gogoz*-en, orobat, nobizio, filosofo eta teologoak ez ezik, nobiziadu-aurrekoak ere lankide ziren. Textu honetan irakur daitekeenez, leku askotatik zetorkion lankidetzatza *Gogoz*-i, hasieratik bertatik gainera:

«Pozez artzen ditugu ba, Zornotza-ko gure anaitxoen xorta tiki oiek, biribil eta polittak, orri auetan sartzeko. Villafranca-n eta Larrean ere anai koxkorrak badauzkagu ta euskeraz politto dakitenak. Erroma-n ere bai, ainbat anai gogoratuak... Arrobi danetako gaia nai gendukenarren, auek, tamalez, gaurkoan ixillik geratu zaizkigu. Markiña-tarren eta Gazteiz-koen bultzada sendoak atera gaitu oraingoan betiko lo-zorro epeletik, *Gogoz* ateratzera»⁶.

Idazlegoaren ikasketa-mailaren baremoa aldizkari batzutatik bestetara zerbait aldatzen bada ere, guztiek daramate soinean zigilu beraren seinalea, hots, ikasleen aldizkariak izatearena.

13. Aldizkari bakoitzak du bere historiaurrea

Bestela esanda: ez dira hutsetik bapatean sortutakoak, aurreko urteetatik emeki-emeki indartzenago zetorren euskalzaletasunaren adierazle baizik. Euskara hutsean landutako aldizkari hauek, *Erein*-en kasuan ez beste guztietan, bi hizkuntzatan edo bakarrean argitaratzen ziren anaia zaharragoak zituzten, erdaraz trebeagoak euskaraz baino.

Aldizkari bakoitzaren atariko historikoa zehaztuz, esan dezagun *Arnas*-ek bederatzit urtez lehenago agertu zen *Estudiante sacramentino*-ri darraiola⁷; *Horizontes*-ek jadanik bide aski luzea eginik zuen *Laiaketan* jaio aitzin, hura hau baino hamazortzi urtez zaharragoa baita⁸; karmeldar batzu, *Gogoz* sortu aurretik, *Karmel*-en idazten hasiak ziren, baina ikasleek zeukaten aldizkari bakarra, *Cuadernos* izenekoa, gaztelaniaz ateratzen zen⁹; *Gure Izarra* datorkigu aurreko tradizioari atxekienik euskara-minez; batetik teologoez eta filosofoek, hauek Oliten eta haiek Arantzazun, *Ensayo*¹⁰ argitaratzen zuten eta, bestetik, *Loramendi*¹¹ Oliteko filosofoek gerra-garaian; gerra bukatu eta berehala, Arantzazuko teologoez *Izarño* eta *Bai* atera zituzten¹²; geroago, 1940.eko hamarkadaren azkenaldira, bizkaitar teologo-talde batek, hauek ere Arantzazun, *Ekin*¹³ landu zuen. *Gure Izarra*-ren aurretik, bada, euskal soroa ongisko maneaturik zegoen.

Ez badira hutsetik datozkigunak, are gutxiago dira zerutik jaitsitako mana gozoa bezala debalde ahora etorritakoak. Ixileko burrukaren bidez eta ondotik altza zuen euskarak bere burua, euskalzaletasunaren kontzientzia bere heldutasunera iritsi zenean, hain zuzen. Laguntza ofizialik gabe, noski¹⁴.

Aldizkari hauen sorreran euskalzaletasunaren sukarra da, zalantzarik gabe, faktorerik nagusienetako bat. Joxe Austin Orbegozo pasiotarrak garbiki aitortzen zuen lehen zenbakiko «Behartsuak» artikuluan:

«Euskal-zaletasuna burrundatsu dabil. Zar eta gazteak Euskera lantzeari ekin diote, alkarren leian. Batez ere, gaztediaren sentimen biziak lozorro ajolakabea zapuzterafioko astinaldia artu du»¹⁵.

Euskalzaletasunaren kezka hori, ordea, bederatzit urtez lehenago, 1950.ean hain zuzen, pizten da Oliteko filosofoen artean. «Eskeintza» ataltxoan honela dator:

«*Gure Izarra* oraindiano nagitasunezko lotan egon geranoi euskeraren egunsenti pozgarria adierazten digun txoritxo abeslaria dezute»¹⁶.

1.4. Helburuak

Aldizkari hauen xedeak, nagusienak bilduz, hiruko honetara labur daitezke:

* *Euskalzaletasuna indartu*. Urretxuko filosofoek, beren lehenengo

agerraldian, asmo hori zuten gogoan eta bihotzean. Zertarako *Laiaketan* galderari honela erantzuten zaio:

«Lana egiteko ta egiñarazteko. Indarrak biltzeko Euskaltzale-tasuna ereiteko»¹⁷.

Euskararekiko arazoan, beraz, euskaltzaletasuna da lehen premisa.

* *Euskarazko alfabetakuntza*. Erdara bazter guztietan —komentuetan ere bai— nagusitzen den kultur giroan, bertan arrotza den euskarari bere lekutxo eskaini nahi zaio. Ama euskararenganako (hori da erabiltzen den irudia) begirunea goraltzen du *Gure Izarra*-k:

«Or ikusiko dezue ondo asko, Ama baten semeak geran ta Ama beorren arnasatik bizi geran euskal-gazte gartsu, yayo, tre-beak nola eta zenbateraño maite degun izkuntza berdingabea ta zeñen pozik lana egin, izerditu ta nekatuko geran Ama Euskera goraltzearren»¹⁸.

Euskaraganako maitasun horrek, praktikan, euskaraz alfabetatzea esan nahi du, batipat euskara idatzia menderatzen saiatzea. Puntu hau oso begitan du *Gogoz*-ek:

Guztioi ajola aundikoa zaigu, euskeraz idazten gure lumatxoak berotzea ta trebatzea. Au da karmeldar ikasle guztioak daukagun asmo kutuna»¹⁹

Alfabetakuntza hau, bada, hein batetan eta lehen urratsetan bereziki, *pastoralgintzari* begira zuzendurik dago. Biharko egunean Kristoren ordezkari izango direnak gertatu nahi lirakeke, maila horretan zer eginik badagoela pentsatzen bait du *Laiaketan*-ek. Salaketa modura datorkigu honako pasarte hau:

«Euskalerriko zenbait pulpito gogait garbi eginak daude mordolokeriarekin. Ez dut esanai izarretara igo bear dugunik. Ez. Erriari erri-gogoz itzegin bear zaio. Baño zenbait sermoilarien predikuak «auntzeriarenak» geiago dira gure erriarenak baino»²⁰.

Eusebio Osak *Erein*-go «Gure jokabidea» artikuluan, elizgizonek beren sermoietan zergatik erabiltzen duten euskara eskasa esaten digu, hau da, non datzan akats horren iturria:

«Guri, konbentuan sartzen geranetik, erriak saillean erabiltzen dituan itz eder asko, aaztu egiten zaizkigu. Pulpittora igotzean, bada, ori izan bear genuke gogoan. Ala ere, itzen au gaitz erdi dala esan bear. Euskal-joskeran, syntaxisean dago gure utsik aundiena. Izugarritzko erdal kutsua ematen diogu euskerari»²¹.

Euskara besterik ez zekien baserritarrari, ikastetxean zenbait urte egin ondoan, gaztelaniaz besterik ez mintzatzearen poderioan gauzarik normalena gertatzen zaio: atzendu egin dela bere amangandiko hizkuntzan. Horregatik errebindikatzan du *Erein*-ek, *Laiaketan*-en bide beretsutik horrek ere, euskara berreskuratzearen behar larria:

«Apaizgaiak euskeran gertatu ta landu egin bear ditugu, bai, ta txikitandik asita gañera»²².

Horregatik, aldizkari hauek komentu-barruko ikasleen hizkuntza-lan-keta eta heziketarako pentsaturik daude batipat eta, zentzu honetan, kanpoko irakurlegoa bigarren maila batetan lekutzen da. *Arnas*-ek zuzeneko aipamena dakargu puntu honetaz:

«Euskal apaizgai gazteok ateratzen ditugun aldizkariok gure kultura kanpokoan artean baño geiago etxekoan artean formazioa artzera zuzentzen dira»²³.

Aldizkari honen xede hau zalantzan jarriz, izenpetu gabeko artikulua bat azaldu zen *Zeruko Argia*-n. Hor, besteak beste, «aldizkari ariñak, gai arruntez eta idazle ikaslez osatuak» direlako horien lekuan «goi mailako aldizkari bat» (*Jakin*, alegia) hobe zela, esaten zen. Kritika honi modu honetan erantzun zion *Gogoz*-etik Ernes Alberdik:

«Ez gera luzitzearren ari; gure elburua: Ikasle gazteen kontzientzia esnatu ta beren lumak euskal alorrerako prestatu. Aldizkaria aien zaletasunari laguntzeko bestetako ez da. Orregatik, ikaslaroan gaudenok, espezialisten gairik eztegu erabilli oi, ez gera gauza-ta»²⁴.

Orixek ere, *Arnas*-era bidali zuen artikulua batetan, aldizkari bakar baten egokitasuna defendatzen zuen. Pasartea luze xamarra bada ere, merezi du hona ekartzeak:

«*Arnas*-ek bai bide ditu lau aizpa: *Yakin*, *Laiaketan*, *Ekin*, *Erein*. Ez ditut ezagutzen oraingo *Ekin* eta *Erein*.

Ez ote dira aizpa geiegi, bakoizka agertzeko? Oinbeste paper eta papertxoaz jendea asperturik dago. Aizpa edo aizpautxi oriek sartu litezke kartoi-etxezko elkartegi batean, aizpa-sendi bakoizka bakoitz gelditzen dala, bere sailla edukiz. Artikuluak ez lirake elkarri ille-tiraka asiko. Denok elkar artuta *Revista* bikaiña atera diteke. Ez ote merkego ere? Erdi-illik dabilzan oinbeste *Revista*-txori bizirik eusten ez al da geiago gostatzen? Prailleak baserrietan, mojak beuren eskoletatik, eta auk ez euskalzaile amorratuak, gazta-puxka biltzeko edo sua pizteko bestetako gauza ez diran paper eta papertxoak okotzeraiño sartu-bearrez, etxekoan lotsaz baliatuki. Eta geienak erderaz!

Oinbeste *Mixio-Revistekin* ere bakarria atera liteke, sendi bakoitzak bere bakoitzasunari eusten diola»²⁵.

Kritikak kritika, bakoitzak bereari eutsi zion halabeharrezko heriotzak eramane zituen arte.

Lehen bi xede hauek, bada, batetik euskara heriotzaren atzaparretatik askatu nahiaren mesianismoa eta bestetik, mesianismo honen hezur-duran mamiturik, apez-eginkizunetarako euskaraz berari dagokion duinatasunez baliatzea alegia, ikasle gazte hauen bihotzak mugierazten dituz-

ten egiazko bi indar eragile ditugu. Aita eta ama bezala dira lanerako motibazioen jaitozan. Gure *Izarra*-k helburu biok zekartzan 1952.ean:

«1. Danok idatzi dezaten; ta 2. Gure Ama izkeraganako maistasuna berotu, azi dezagun»²⁶.

Halaber *Erein*-ek 1960.eko Atarikoan, baina zehazkiago:

«Bi gauz dira, ba, *Erein*-ek bereziki iritxi naiko lituzkeanak: apaizgaiak euskal apaiz lanetarako tajutu ta iltzear dagoen eleari esolatxo bat ondoratu»²⁷.

Ez dira hor ahitzen idazle ikasle hauen jomugak. Euskarari zerbait gehiago eskaini nahiko liokete. Euskara kulturadun egin nahi dute. Eta honekin hirugarren helburura igarotzen gara.

* *Kultura euskaraz landu*. Aldizkari hauek, mutikotuz eta beren buruen baitan konfiantza hartuz doazen heinean, xede zailago eta ausartago baten irrikak eraginik dihardute lanean.

Gure Izarra-k jadanik 1962.enerako bereturik zuen asmo hori edo, bederen, kultur beharraren minberatasuna, «Euskeraren kulturarako joera-kezka» landu behar zela zioenean²⁸. Kezka horrek berak kutsaturik, Joxe Austin Orbegozo, «Ari gera» artikuluan, euskarak kultur gaitan zergatik murgildu behar duen arrazoitzen ahalegintzen da. Hartutako jokabidea justifikatzera dator haren pasarte hau:

«Ondo dakigu, kultura sakon batek bakarrik atera dezakela gure *Amandre* (eusgara) xarra auleri anker ontatik. Orregatik kulturaz, Euskal kulturaz bete nai ditugu gure gaztetasun ontziak. Geon kultur egarria ase nai degu aurrena... euskal kultura egiñ-egiña gure Amari ta bere geroko seme guziei eskeñi al izateko. Ari gera, kultur-soroan *Laiaketan*»²⁹.

Euskara kultur alorretara eramane beharraren eskabidez, liturgi, filosofia, teologi, soziologi gaiak etab. jorratzeari ekiten zaio, harrotasunik gabe ekiten, baina, garaiko ikasle bati eska ziezaiokeen mugen barruan, arras seriotan.

Hiru xedeok aipatu ondoan, galdera bat geratzen da zintzilik: zergatik egiten da euskararen aldeko desafio hori? Azken batean, galdera honi ematen zaion erantzunean funtsatzen da helburu hirukotearen etxea. *Erein*-en dator zehazkien azaldurik egindako aukeraren zergati-koa. Eusebio Osarena da textu hau:

«... euskaldun aurrari, ikasten duana erderaz eman bearrean, euskeraz emango balitzaio, askoz geiago aurreratuko lukela.

(...) Gurasoengandik artzen dugun edozerk, berebiziko eragin izugarria du guban (...) Unamunok dionez, pentsakera izkerak dakar, itzez pentsatzen baida. Orregaitik, izkuntzaz aldatzea, gogoz aldatzea da, gogoz aldatzea berriz, norbera ukatzea»³⁰.

Pasarte horretan, arrazoitu gabeko konbentzimendu itsuaren gerizpean ez, baizik eta hizkuntzaren filosofiak eskaintzen duen argitan boro-bildutako gogoetak ematen zaizkigu ondoko urtetan linguistek are boro-bilduago behin eta berriz errepikatuko dituzten gogoetak, hain zuzen.

1.5. Zabalkunde mugatua dute

Batipat komentu-barrurako eraturik zeudenez gero, ezin pentsa zitekeen zabalkunde hedatsu batetan. Botaldia mugatua da, multikopiatua bera, 100dik 150 ale bitarte ingurukoa. Aldizkari hauek ezin zezaketen inprimatuena aipurik ukan irakurleagoaren merkatuan, haien bezeroa besterik bait zen; ezta, orobat, haien mailarik ere, idazlegoa, lehen esan genuenez, ikaslez bakarrik osaturik bait zegoen. Hala ere, oraindik gaur goizekoa den aldizkari hauen historia ahazturik geratu bazaigu ere, Zaitegik idatzirik utzi zuen berorien lekukotasuna bere *Platon-eneko Atarian* liburuan:

«Bide onez dabilta *Euzko Gogoan*-n Aranargi, Larrakoetxea, Beiztegi-ta oraingo gairik sakonenak euskeraz ematen. Baita irakurgarriak ere ditugu *Unamuno ta Abendants*, Inurritza-rena, ta ikasle gazte eraginek eta mardulek argitarazten dituzten aldizkariak, Arantzazu-ko *Yakin*, Urretxu-ko Pasiotarren *Laiaketan*, Oña-ko iesulagunen *Ekin*, Sakramentinoen *Arnas*, Oñako agustindarren *Erein*, esate baterako»³¹.

Lehen begirada batetan harrigarri gerta liteke bizitzarik luzeena eta irmoena duen *Gure Izarra*-ren izenik ere ez mentatzea. Hala badirudi ere, ez da batere harrigarri; Zaitegi ez zebilen galduta edo inoren lana ezkutatzeko asmo gaiztoz. Gertatzen zena beste hauxe da: etxeokoz eta oso hurbilekoek izan ezik, kanpoko inork edo inork gutxi izan zezakeela haren berri, emanaldi bakoitzean ale bat besterik ez bait zen argitaratzen, eta hori esku-makinaz idatzia.

Ezaugarri nagusien atal honi bukaera eman aurretik, beste aldizkariak *Gure Izarra* baino lehen zergatik desagertzen diren galdetzeak baluke interesik. De facto, sakramentinoak, pasiotarrak, etab., beren lehengo komentuak utzirik, Deustuko Jesuiten Fakultate-inguruan elkartu zirenean (1968), orduantxe entzun ziren aldizkari hauen azken hil-kanpaiak. Frantziskotarrak ez ziren sartu ikasle erlijiosoen egituraketa berri horretan eta *Gure Izarra*-k bizirik iraun zuen oraindik beste sei urtez Oliteko komentuan.

Komentukoak hiritartu zirenez gero, hor Bilbo haundian, lehen zeudenak desagerturik, ikasle erlijioso guztien artean beste berri bat sortzeko asmoarekin ados zetozen gehienak. Komentu bakoitzak bere aldizkaria behar zuela defendatzen zuen aldizkariak berak, aldizkari bakarra, guztiena izango zen aldizkari berria, argitaratzearen desagertzen dela esaten digu orain. Patxi Uribarrenek honela agurtzen du *Gogoz*:

«Uste dot eldu dala Deusto-ko Unibersidade osoko ikasle on artean aldizkari on bat argitaratzeko eguna. Oraindño ez da au segurua baiña uste dot aurten lortuko dogula ori be. Danontzat oba izango da. Zueik eta guk, danok, irabazi baiño ez dogu egingo. Onetara gairera indar aundiagoa artuko du aldizkari orrek eta euskeraren onerako izango dogu. Onelako aldizkari gazte eta indartsu baten premiña be badaukagu-ta»³².

Lehenagoak desagertu eta berririk ez sortze horretan balegoke agian egituraketa berriak suposaturiko intzidentzia kojuntulararik, oraindik zutik segitzen bait du *Gure Izarra*-k; alabaina, aldizkari hauen desagertzea, bakoitzari goizago edo beranduxeago tokatu zitzaiona, sakonera joanda, erlijioso-ikaslegoa gizarte sekulartuaren eragin gero eta bortitzagoz pairatuz zetorren ideologi eboluzioaren baitan zetzalakoan gaude. Komentuak eta seminarioak abiada bizian husten dira 1960.eko hamarkadaren azken urtetan. Baina puntu hau, gehiago gabe, bereharten uzten dugu ikergai gisa, patxada gehiagoz noiz landuko zai.

2. Emaitza orokorrak

Hemen, taula honetan ikus daitekeenez, aldizkari guztiak batera hartuta ateratzen ditugu zifrak. Emaitza orokorren aurkezpen hau lehen hurbilketa gisa aurreratzen dugu.

IKASLE ERLIJSOEN EMAITZAK

Aldizkariak	Urteak	Eman-aldiak	Orri-aldeak	%	Idazleak	%	Non
Gure Izarra	1950-74	43	6.175	58,02	306	61,81	Olitén
Laiaketan	1959-69	28	1.738	16,33	54	10,90	Urretxun
Arnas	1959-67	16	1.267	11,90	53	10,70	Areatzan
Erein	1960-66	19	958	9,00	41	8,28	Oñatian
Gogoz	1965-68	7	504	4,73	41	8,28	Begoñan
Guztira			10.642	100	495	100	

Guztira 10.642 orrialdeko sorta mardula osatzen dute, emankortasunari buruzko portzentaiak honela banatzen direlarik: Lehena *Gure Izarra* %58,02rekin, bigarren *Laiaketan* %16,33rekin, hirugarren *Arnas* %11,90ekin, laugarren *Erein* %9rekin eta, azkenik, *Gogoz* %4,73rekin. *Gure Izarra* dago guztien buru, berak bakarrik produkziogintza osoaren erdia baino zertxobait gehiago osatzen bait du. Ez da ahaztu behar, ordea, *Gure Izarra*-k 24 urte iraun zuela; beste aldizkariak ordea, guztiak batera eginiko urteak batuz gero, 27 urteko kopurua ematen dute, hots, *Gure Izarra*-k baino 3 urte gehiagoko kopurua.

Idazleen kopuruari dagokionez, orobat, 495 idazletatik 306 *Gure Izarra*-koak direla ageri da, hau da, % 61,81. Orrialde-emankortasunean baino poxin bat aberatsago da oraindik idazleen ugaritasunean. Ondoren, *Laiaketan* eta *Arnas* ia parekaturik datoz, % 10,90 eta % 10,70ekin, hurrenez hurren; azkenik, biak berdinean, *Erein* eta *Gogoz*, % 8,28rekin.

Komentuan bizi ziren ikasle erlijiosoak orotara hartuta, proportzionalki zein aldizkarik ematen duen idazlerik gehien kontuak ateratzen badira, jarraiko taula honetan datorrenez, zifrak aldatu egiten dira.

IDAZLEEN KOPURUA ETA PORTZENTAIK PROPORTZIOAN

<i>Aldizkariak</i>	<i>Ikasleak orotara</i>	<i>Idazleak orotara</i>	<i>% idazle</i>
Gure Izarra	1.235	306	24,77
Laiaketan	340	54	15,88
Arnas	260	53	20,38
Erein	—	—	—
Gogoz	224	41	18,30
Guztira	2.059	454	22,04

Aurreohar gisa esan dezagun, *Erein*-i dagokiona hutsean doala, ez bait dugu daturik lortu; bestalde, aldizkari bakoitzak izan duen bizitzaren araberako datuak hartu ditugu.

Taula horretatik ateratzen den datu interesgarria zera da: 2.059 ikasle erlijiosotatik 454 konprometaturik daudela, asko edo gutxi, euskal kultur-gintzan. Lauetik ia bat, hau da, % 22,04. Urrezko aroa euskal alfabetakuntzan, dudarik gabe.

Bestalde, idazletan aberatsena *Gure Izarra* bada ere, proportzioaren arabera ez dago halako diferentzia haundirik lehenengotik (% 24,77) azkenengora (% 15,88). Ikuspegi honetatik begiratuta, *Arnas* (% 20,38) zein *Gogoz* (% 18,30) *Laiaketan*-en aurretik lekutzen dira.

Datu horiek, beti ere proportzioaren erizpidearekin jokatuz, zehaztasunean areago joatea eskatzen dute. Ikasleen komentuetxe bakoitza zein neurritan den euskaradun-euskaragabea³³, hots, zein den euskaradunagoa galdetzea dagokigu. Euskaradunak zenbat diren zenbatuz gero, jakinen dugu, halaber, euskaradun horietatik zenbait bilakatzen diren idazle.

**EUSKARADUN-EUSKARAGABEEN KOPURUA
ETA PORTZENTAIK**

<i>Aldizkariak</i>	<i>Euskaradunak</i>	<i>%</i>	<i>Euskaragabeak</i>	<i>%</i>
Gure Izarra	1.006	81,45	229	18,54
Laiaketan	232	68,52	107	31,47
Arnas	177	68,07	83	31,92
Erein	—	—	—	—
Gogoz	68	30,35	156	69,64
Guztira	1.488	72,07	575	27,92

Ikasleen komentuetxeak, oro har, neurri haundi-haundian euskaradunak dira: % 72,07, euskaragabeen % 27,92ri buruz. Erlijiosoen bokazioak euskara bizirik dagoen herrietatik datozela frogatzen du honek. Horregatik, komentu gehienak guztiz edo erdizka euskara mintzatuari arrotz zitzaion herri-giroan finkaturik egon badira ere, ikasle euskaradunek berekin zeramaten herritasunaren ezaugarriak behinena. Adibiderik aipatzekotan, *Gure Izarra*-rena lekiguke aipagarriena: euskararen zantzuak aspalditik galdu zituen Nafarroako Olitetik argitzen du gerraondoko euskal letren gau luze bezain iluna.

Ikasle euskaradunik gehien duen komentuetxea, bestalde, Oliteko frantziskotarrena (% 81,45) da eta euskaragabeena, diferentzia nabarmenez gainera, Begoñako karmeldarrena (% 69,64), Urretxuko pasiotarrenak eta Areatzako sakramentinoenak portzentaia beretsuak ematen dituztelarik: % 68,52 eta % 68,07, hurrenez hurren.

Orain arte azalduz etorri garen zifren arabera, orrialde zein idazleen oparotasunari dagokionez, *Gure Izarra* doa guztien buru; eta hala doa erlijiosoz eta euskaraduneh hornituenik, orobat, bera delako. Baina euskaradun horietatik, hauek bakarrik hartuta, zenbatek idatzi zuen kontumaten bada, portzentaian sorpresarik aurkitzen dugu, zeren, orrialde nahiz idazletan apalena denak, *Gogoz*-ek alegia, hartzten bait du lehen lekua bere % 60,29rekin. *Gure Izarra* (% 30,41) eta *Arnas*-en (% 29,94) portzentaia bikoiztu egiten ditu eta *Laiaketan*-ena (% 23,17), berriz, ia hirukoiztu.

Datu horrek euskara lantzeari buruzko euskaradunaren konpromisua zenbaterainokoa den azaltzen digu. Euskaraduna izatea gauza bat da eta oso bestea, hala izanik, lumari eragitea; une berean, eta puntu honi ere azpimarkagarri deritzogu, lan kolektibo baten jarraitasuna 24 urte ala 3koa bakarrik izan, horretan ere badago alderik, emaitzak arras bestelakoak bait dira. *Gure Izarra*, zentzu honetan, aparteko kasua dugu.

3. Idazleak nongoak diren

Euskarazko kultur soziologiarako datu osagarri gerta dadin, horretarako dakargu jarraiko taula hau. Maila goragoko idazleen leku-jatorriaz lehenetik eginiko inkesten luzapen gisa dator, beraz.

IDAZLEGOAREN LEKU-JATORRIA

<i>Aldizkariak</i>	<i>Gipuzkoa</i>	<i>Bizkaia</i>	<i>Nafarroa</i>	<i>Araba</i>	<i>Atzerri- korik</i>	<i>Idazleak orotara</i>
Gure Izarra	70,25	19,93	2,94	0,65	0,65	289 *
Laiaketan	51,85	40,74	3,70	3,70	—	54
Arnas	81,13	9,43	9,43	—	—	53
Erein	58,53	24,39	17,03	—	—	41
Gogoz	29,26	48,78	17,07	2,43	2,43	41
Guztira	67,36	24,68	6,27	1,04	0,62	

* Hemen 17 idazleren daturik ezin jaso ahal izan dugu, guztira 306 bait dira, izan.

Joan Mari Torrealdai, *Euskal idazleak, gaur lanean*³⁴, euskarari idazlerik gehien damaion probintzia Gipuzkoa dela konstatatzen du bere % 61ekin; ondoren urruti Bizkaia, % 22,5ekin; oraindik urrutiago Nafarroa, % 3rekin; Araba, gabe. Komentuetaiko ikasleetara mugatutako inkesta honetan ere, antzeko portzentaia atera zaizkigu. Idazle gehienak gipuzkoarrak ditugu (% 67,36), aldizkarietan gipuzkoarreana *Arnas* dugularik % 81,13ekin; ondoren bizkaitarrak datoz (% 24,68) eta hemen *Gogoz* azaltzen zaigu aldizkaririk bizkaitarreana bezala % 48,78rekin; azken horiengandik benetan urruti, oso bakan, nafarrak dauzkagu (% 6,27) eta besteak, arabarrak % 1,04ekin eta atzerritarrek % 0,62rekin; aldizkaririk nafarrean, bestalde, *Erein* eta *Gogoz* dira, biak % 17,07rekin.

Oro har, ondoko paralelismo honek zutik dirau: zein eskualde izan euskaradunagoen, hantxe idazlerik gehien.

4. Gure Izarra

Orain arteko begirada orokorrari segida emanaz, aldizkari bakoitzaren azalpena egiteari pozikarren helduko geniokeen arren, oraingoz *Gure Izarra* bakarrik aztertuko dugu, bera izan bait da *Jakin*-en aldizkaririk sendiarterkoena; baita, segurki, haren bilakaeran eraginik gehiena izan duena ere.

Lehen partean, *Gure Izarra*-ri atariko gertatu ziotenak zeintzu izan

ziren esan genuen: *Ensayo* hizkuntzabikoa, Salbatore Mitxelena-ren hazaldiko *Loramendi*, *Izarño* eta *Bai* hirukotea eta bizkaitar *Ekin*. Zentzu honetan, *Gure Izarra* sortzen delarik Oliteko filosofoen komentuan, ez da gerragaraiko eta ondoko hazaldiarekin eteten; aitzitik, hark txingartu zuen suari soin berriztatua, talde-lanez osotuagoa, ematen zaio. Lehendik bazetorren, baina, gaur agertu eta bihar desagertu, jarraitasunik erdietsi ezinik zebilen tradizioa sendotzera dator, beraz.

Gure Izarra-k badu Oliten bertan bizitza luzerik izan ez zuen bere urtekiderik: *Potxolo*. Hau ere, Arantzazuko *Ekin* bezala, bizkaitarrek bizkaieraz egina zen. Bestalde, *Gure Izarra* urtean behin bakarrik ateratzen zen aldizkaria izanik (hasieran behintzat), haren babesean beste aldizkaritxo batzu gorpuztu ziren, *Eutsi*³⁵ eta *Piztu*³⁶ zehazki, biak 1950.eko hamarkadaren lehen bost urteren barruan emanak; handik 17 urtetara, 1967.ean hain zuzen, *Gure Izartxo*³⁷ azalduko da 1960.eko hamarkadaren azkenaldiko gizarte sekulartuaren oihartzunak jasoz.

Baina aipaturiko aldizkaritxo guzti hauen asmoak borobiltzen dituen, inongo zalantzarik gabe, zilarrezko ezteiak betetzear zegoela desagerturiko *Gure Izarra* da. Kanpora begira zabalkunde ezin apalagoa izan zuen, zen guztia esku-makinaz jotako kopia bat besterik ez bait zen, Olitetik Arantzazurako ibilaldia —eta alderantzikoa— eskuz esku egiten zuen kopia bakarra.

Marrazki ugariz eta aberatsez beterik datoz azal-barruak; idazleek ez ezik, pintatzaileak ere bertan eskolatu ziren; Xabier Egañak, adibidez, aldizkari honetan eman zituen bere lehen urratsak.

Aurkezpen labur hau eginik, gatozen gaiak nola sailkatzen diren azaltzera³⁸.

GAIEI PORTZENTAIAK ORRIALDEEN ARABERA

	Orrialdeak	%
Erlijioa	796	12,89
Euskal gaiak	1.047	16,95
Kultura	1.212	19,62
Filosofia	904	14,63
Literatura	1.422	23,02
Besterik	794	12,85

Literatur eta kultur sailek betetzen dituzte orrialderik gehien: % 23,02 eta % 19,62. Literatur sailean, zenbait pasarte (adibidez, ipuinak, kontaketak, umorezko pasarteak, etab.) prosan badatoz ere, gehienak poesian emanda datoz; kultur sailak horrelako portzentaia edukitzeak, bestalde,

ez gaitu sobera harritu behar, hor sartzen bait dira, «jakintza» izenpean etorriarik, zein sail berezitan kokatu ez dakigun hainbat lan; zentzu honetan, beste sailak, izenburuak berak agertzen duenez, mugatuagoak dira. Oro har, sail batetik bestera ez dago halako jauzi izugarririk; hala ere, *Gure Izarra* osoki komentuala zela kontutan harturik, ohargarri gertatzen da euskal gaiez (% 16,95) zein filosofiaz (% 14,63) kezkatuago agertzea erlijioaz (% 12,89) baino.

Gure Izarra 43. emanaldiarekin bukatzen da, Oliteko filosofiai 1974.ean Bilbo, Arantzazu eta Burgos aldera sakabanatzen direnean, hain zuzen. Hain bide luzea egin ondoan, urterik oparoenak zeintzu izan diren galdetzeak bidezko dirudi. Bihoa alde zurretik, alabaina, honako ohar hau: 43 emanaldiko bildumatik 9., 13., 22. eta 33. zenbakiak falta direla.

Oparotasunean, eta guztiz nabarmenki, 1960.eko hamarkadako urteak gailentzen zaizkigu; goranzko abiadan kurbarik gorena 1960.ean (% 9,37) ematen da; ondoko urteetan zerbait jaitsi ondoan, gailurra jo, 1965.ean jotzen du (% 11,69). Goranzko jauzi bertikala, zalantzarik gabe, Joxe Azurmendik 1960.ean eman zion ikaragarritzko bultzadari zor zaio; urte horretan berak zuzendu zuen 11. zenbakia eta bertan 33 lankidez osaturiko 420 orrialdeko aldizkari potoloa, generoan bakarra, burutu zigun; 1965.ean, *Gure Izarra*-k oparotasunean gailurra jo zuen urtean, 3 zenbaki argitaratu ziren, 1960.ean baino 1 gehiago, Joxe Arzallus eta Iñaki Beristainen zuzendaritzapean eginak.

1960.eko hamarkadako lehen bost urteak dira, bada, *Gure Izarra*-ren historian urrezko aroa markatzen dutenak. Bestalde, ez da harritzekoa hala izatea ere, zeren 1959.etik 1966.erako epealdian ematen bait da ikasle euskaradunen kopururik gorena, gailurra 1963.ean jotzen delarik 61 ikasle euskaradunekin.

Erljio-sailean, bereziki 1950.eko hamarkadan, Arantzazuko frantziskotar izpiritualitatearekin zerikusirik duten artikuluak ugari dira. Honela, lehen zenbakia (1950) San Inaziori eskaintzen zaio, baita beste zenbait artikulua ere ondoko urteetan, Arantzazuk Loiolakoaren santutasun-bidean izan duen eragina aztertuz, oso loturik bait datoz Arantzazu eta San Inazio; Euskal Herriak Ama Birjinarenganako, eta bereziki Arantzazukoarenganako, duen jainera berezia aitortuz, 1951.eko 2. zenbakian Euskal Herriko Ama Birjinak aipatzen dira (Arantzazukoa, Izazkungoa, Korukoa, Arratekoa, Itziarkoa, Estibalitzekoa, Gaztelukoa, Begoñakoa, Uxuekoa, etab.); zenbaki berean, Arantzazu euskalduntasunaren txokotzat harturik, probintzia bakoitzak (Gipuzkoak, Arabak, Nafarroak eta Bizkaiak) Arantzazurekin izan dituen harremanen berri dator artikulua berezitan landuta; misioetarako zaletasuna ere oso bizirik zegoela agertzen da, gai honetaz artikulua dexente bait datoz, batez ere 1963.etik aurrera. Kezka nagusienak aipatu ditugun horiek badira ere, bada gaurkotasunez kutsatuagorik ere: entziklikak (*Pacem in terris*, *Mater et Magistra*), Teilhard de Chardin, apez-langileak, kristaua eta biolentzia (1971), progresuzko teologia, erlijio haundiak (islamismoa,

URTERIK OPAROENAK ORRIALDEEN ARABERA:
1950 - 1974

<i>Urtea</i>	<i>Zenbakiak</i>	<i>Erlijioa</i>	<i>Euskal gaiak</i>	<i>Kultura</i>	<i>Filosofia</i>	<i>Literatura</i>	<i>Besterik</i>	<i>%</i>
1950	1	30	1	2	—	11	3	0,76
1951	2-3	58	15	16	—	23	27	2,36
1952	4	15	47	14	10	24	11	1,95
1953	5	31	27	3	28	3	7	1,55
1954	6	20	55	3	16	8	15	1,89
1955	7	5	19	10	18	20	11	1,34
1956	8	10	—	6	11	56	13	1,55
1957	—	—	—	—	—	—	—	—
1958	—	—	—	—	—	—	—	—
1959	10	36	—	20	76	101	37	4,37
1960	11-12	103	102	103	70	174	27	9,37
1961	13	—	58	19	38	38	18	2,76
1962	15-16	19	98	30	78	60	36	5,16
1963	17-18	60	65	99	30	108	68	6,96
1964	19-20	45	43	126	67	123	100	8,16
1965	21-22-23	74	41	155	49	197	68	11,69
1966	24-25	48	93	121	16	39	39	5,79
1967	26-27	69	31	117	116	74	33	7,12
1968	28-29	29	17	47	51	83	39	4,30
1969	30-31-32	49	130	97	20	43	18	5,79
1970	34-35	32	69	40	10	50	27	3,69
1971	36-37-38	35	52	75	46	113	28	5,65
1972	39-40	4	41	30	116	24	48	4,25
1973	41	—	8	34	8	6	10	1,06
1974	42-43	—	11	21	4	45	62	2,36
Guztira		796	1047	1212	904	1422	794	100

hinduismoa), izpiritualitate berriaren mezulariak (Charles de Foucauld, Emaus-ko trapeoak, Opus Dei...), etab.

Euskal gaiez 204 artikulurik inguru daude idatzirik eta hemen urratzen diren gaiak arlo askori dagozkienak ditugu, lehen urtetik azkeneraino konstante gisa agertzen zaizkigunak; hain zuzen. Hona hemen aipagarrienak: euskara hizkuntzaren egoera, oraingoa eta etorkizuneko, batasunaren arazoa (jadanik 1952.ean bizi-bizirik 3 artikulutan), euskara eta erdarak, gai hauen inguruan biltzen dira artikulurik gehienak, bereziki lehen bi urteetan; euskal literatura ere oso aiputan dauka *Gure Izarra*-k, artikuluren bat edo beste eskaini zaien idazleak ugariantzean izanik. Azkue, Larramendi, Axular, Txomin Agirre, Iparragirre, Loidi, Emeterio Arrese, Joan Andoni Mogel, Bilintx, Etxahun, Jon Etxaide, Elizanburu, Etxepare, Oihenart, Gandiaga eta Udarregi batek, adibidez, artikulurik bana dute; Fernando Amezketarra, Iztueta eta Lizardik, berriz, bina; 1960.eko 12. zenbakiak, bestalde, frantziskotar euskal idazleen historia laburra datorren atal berezia dakar eta hor, banan-banan, idazle klasikoak aipatzen dira gehienbat, hala nola: Esteban Materre, Joan Mateo Zabala, Peru Ashtarloa, Joxe Antonio Uriarte, Etxeita, Ebaristo Buztintza, Joxe Mari Azkue eta, gaurkoetatik, Salbatore Mitxelena, Luis Villasante eta Iñaki Omaetxebarria; euskal gizon famatuena zenbait izen ere jasotzen dira: itsas-gizonenak (Elkano, Txurruka, Urdaneta, Legazpi, etab.), pentsalariak (Unamuno, Saint-Cyran bi aldiz), artistenak ahanzi gabe (Gayarre, Antxieta, etab.) eta besterik; euskal folkloreaki dagokionez, bada, hemen ere, artikulurik interesgarriak, hala nola, euskal dantzak, artazuriketa, txistua, ahari-talka, euskal jokoak (estropadak, pilota), etab.; etnografia bera ere ez da geratzen zerbait arakatu gabe, bereziki euskaldunen jatorriaz, erlijioaz eta sorginkeriaz; eta, azkenik, euskaldungoari buruzko hiruzpalau artikulurik jasotzen dira, nor den euskalduna galderari erantzun nahirik. «Euskadi» hitza lehendabiziko aldiz 1959.eko 10. zenbakian agertzen bada ere, erabat erabili, Euskal Herria hitza erabiltzen da.

Kultur sailean modu askotako gaiekin aurkitzen gara eta zaila da guztien berri ongi sailkaturik ematea; hala ere, badugu aski datu *Gure Izarra*-koen kultur kezka nagusitxoena zeintzu izan ziren jakiteko. Gizarte-arazoetaz arduraturik dago gehienbat eta arlo honetan, zehazkiago esanez, langile-arazoaz (lansaria, grebak, kooperatibak, langile-izakera) eta nekazaritzaz edo baserriaren egoeraz, azken gai honen inguruko artikulurik bait dira ugariak, hamar-hamaika artikulurik gora bai bederen; ismoen ideologi korronteen mundua ere hortxe dago, urtez urte zirika eta zirika egon ere, idazleen gogo-muinetan: komunismoaz 8ren bat artikulurik badatoz (1956-68), marxismoaz 5 bat inguru (1959-71) eta ateismoaz 2 soilki (1971-74); gazteriaz, familiaz, goseaz, bakeaz, indarkeriaz etab. bada, halaber, gogoeta bat baino gehiago; beste gaiak aski barreiatuak dira.

Gure Izarra-k, filosofoen aldizkaria izaki, ezin zezakeen filosofi saila bazter utz. Filosofiaz 125 artikulurik inguru zenbatu ditugu. Gaiaren aldetik, besteak beste, jarraiko hauek lantzen dira: Jainkoaren existentzia edo badeneko, izatea, askatasuna, ezagutzaren arazoa, edertasuna, egia, gizona

(gai hauek errepikaturik datoz), kristau-filosofia, aldia, teosofia, fenomenologia, geogenia, boluntarismoa, humanismoa eta, 1971.az gero, existentzialismoa, materialismoa, materialismo dialektikoa, marxismoa eta humanismoa, etab. Filosofoak aztertzeke orduan ere, ez dira antzu geratzen *Gure Izarra*-koak, hainbat autoreren izenak irakurtzen bait ditugu artikuluen izenburuan; horien artean, frantziskotarren ordenakoak datoz (Duns Scoto 4 aldiz eta Buenaventura 2tan), Heidegger (3 aldiz), Særtre (2 aldiz), Kierkegaard eta Marcel existentzialistak, Unamuno eta Ortega y Gasset (hauetakako bakoitza 2 aldiz), eta jarraiko beste hauek behin bakarrik: Husserl, Bergson, Aquino-ko Tomas, Maitain, Guardini, Kant, Platon, Marcusse, Pascal, Marx, Augusto Comte... Guztira, 22 filosofotik gora. Bada zerbaiz.

Literatur saileko orrialde gehienak, lehen esan genuenez, sorkuntzak-koak dira, poesian ixuriak. Baina sorkuntza hori ez zen informaziorik gabea izan. *Gure Izarra*-koek nahiko orpotik segitzen zioten literatur mugimenduak zeraman bideari. Guztiz chargarri da zein urtetan zeintzu autore datozen begiratzea. Hona hemen, adibide gisa, zerrenda kronologiko hau:

- 1959.ean: Papini, Adolfo Rette, Julien Green, Graham Green, Du Gard, Paul Claudel...
- 1960.ean: Bernanos, Albert Camus...
- 1962.ean: Françoise Sagan...
- 1963.ean: Tagore, Gieurgieu, Dostoievski...
- 1964.ean: G. Cesbron...
- 1965.ean: Péguy, Evtutchenko...
- 1966.ean: Txillardegiren Leturia...
- 1968.ean: André Malraux, Kafka, Rubén Darío...

Horietatik batzu behin baino gehiagotan datoz, hala nola: Paul Claudel 1971.ean; Tagore 1968.ean; Gieurgieu 1965.ean; Dostoievski 1966 eta 1971.ean; Camus 1971.ean. Gusto literarioen zantzurik usma daitekeela uste dugu antologia laburño horretan.

Ez dago esan beharrik, honez gero, *Gure Izarra*-k landu edo, nahiago bada, ukitu zituen gaietan badela aukerarik. Ez dira izango behar bada aldizkari espezializatuetan ohi diren neurrikoak. Ezta izan beharrik ere, sortzetik bertatik beste helburu batzu zekartzanez gero. Mugak muga, 1960.ean argitaratutako 12. zenbakiak, monografi ikuspegiaren aldetik duen interesegatik, merezi luke apamen berezirik, hor sistematikoki azterten bait dira bi gaiok: batetik, frantziskotarren Euskal Herriko komentuak eta, bestetik, frantziskotar idazleak. Lan estimagarriak biak.

5. GURE IZARRAko lankideak

Aurkezpen orokorrean aurreratu genuen bezala, *Gure Izarra*-ren 24 urteko produktziogintzak 306 idazleren alfabetakuntza suposatzen du eta, zenbait kasutan, gaurko luma sagaratuen aurreaioigintza ere bai.

Idazleak 306 badira ere, ez zuten lankide guztiek ardura bera eduki aldizkariarekiko. Aldizkariaren historiari zor zaion begirunez besterik ez bada, egoki deritzogu zuzendarien taula kronologikoa aurkezteari.

Guztira 23 zuzendari dira eta, 1966.az gero, hiru eta lau zuzendari-kidez osaturiko hiru zuzendaritza kolektibo. Lchen bi urteetan ez dator zuzendariaren izenik; 1952.ean erabakitzen da, 4. zenbakian hain zuzen, *Gure Izarra*-ren zuzendaritza zuzendari batek eta lau laguntzailek osatuko dutela eta urtero berrituko dela. Funtsean arau honek dirau ondoko urteetan ere, nahiz laguntzaileak gehienetan bi izan lau ordeiz.

Zuzendaritzan datozen gehienak buru-belarri murgildurik dabilzkigu euskal kultur gintzako alor berezitan banatuta: nor euskara idatzian batipat (adibidez, J. L. Zurutuza, Joseba Intxausti, Joxe Azurmendi, Alexandro Oiarzabal, Joan Mari Torrealdei, Jesus Mari Zabaleta...); nor euskara

GURE IZARRA-KO ZUZENDARIEN TAULA KRONOLOGIKOA ³⁹

<i>Urteak</i>	<i>Zuzendariak</i>	<i>Zenbakiak</i>
1950	Taldea	1
1951	Taldea	2-2
1952	Jose Antonio Astigarraga	4
1953	Sabin Berasaluze	5
1954	Iñaki Bereziartua	6
1955	Jose Luis Zurutuza	7
1956	Joan Azurmendi	8
1957	Joseba Intxausti	(9)
1958	Santos Beloki	10
1959	Joxe Azurmendi	11
1960	Alexandro Oiarzabal	12-(13)
1961	Pello Mari Zabala	14-15
1962	Joan Mari Torrealdei	16-17
1963	Joan Joxe Olaberria	18-19
1964	Joxe Mari Arzallus	20-21-(22)
1965	Iñaki Beristain	23-24
1966	Jesus Mari Zabaleta	25-26
1967	Jesus Mari Onaindia	27-28-29
1968	Joxe Mari Arregi	30-31
1969	Emilio Imaz	32-(33)
1970	Jon Enbeita	34
1971	Pello Telleria	35-36-37
1972	Joxe Arregi	38-39
1973	Jose Mari Azurmendi	40-41
1974	Julian Beloki	42-43

mintzatuan gehienbat (Iñaki Bereziartua, Santos Beloki, Iñaki Beristain, etab. pastoralgintzan; Joxe Ramon eta Julian Beloki irratian; Jon Enbeita bertsoaritzan, etab.). Beste luma batzu, damuz! isilik daude. Sabin Bera-saluze dugu gogoan.

Zuzendarien zerrenda honetatik aparte, beste hainbat izen dauzkagu, *Gure Izarra*-n eskolatu izanik, zein baino zein trebeago direnak bakoitza bere arloan: B. Gandiaga, Fernando Mendizabal, A. Esnaola, Xabier An-donegi, Pello Zabaleta, Manolo Pagola, Jose Antonio Aduriz eta merezi-mendu osoz aipa genitzakeen beste horrenbeste eta gehiago idazle. Beste asko gehiago dira, noski, orain euskararen irakaskuntzan dabiltzanak: Zu-zendari mailan ibilitakoak bakarrik aipatzeko (Zuzendari edo laguntzaile izanak, alegia), horra hor J. A. Astigarraga, Idefonso Alustiza, I. Unzu-rrunzaga, Pello Zabala, J. M. Arzallus, Emilio Imaz, Ruperto Ormaza, Pello Telleria, J. M. Azurmendi, J. A. Agirretxe, J. R. Urrutxua, X. Goitia.

Ez genuke bukatu nahi lantxo hau *Gure Izarra*-ren emaitzak guztiz emankorrak izan direla behin eta berriz aitortu gabe. *Jakin-en* zilarrezko etzeietan inor goratzekotan, *Gure Izarra* goraiatu beharko litzateke, bera izan bait da esku-beteka idazle eman dizkion harrobi naturala.

OHARRAK

¹ Lehenengoan, aldizkariaren inguruko xehetasunak eskatzen ziren: ikasleen ikasketa-maila (filosofia, teologia, etb.), euskararen egoera nolako zen aldizkaria sortu aurretik, idazle ezagunen zerrendak, etab.; bigarre-nean, aldizkariak iraun zuen garaiko ikasleen hizkuntz egoera zetorren, hots, zenbat euskaradun eta zenbat gabe; hirugarrenean, azkenik, idazle bakoitzari buruzko datuak: noiz eta non sortua den, etab. Zuzeneko iturrietara jo dugu, beraz, datu bila.

² Bihoazkie gure eskerrik beroenak artxiboetan hain bihotz zabalez miatzeko pazientzia izan duten Jose Mari Lete frantziskotarrari, Joan Joxe Uranga, Joan Eizagirre eta Joan Otaegi sakramentinoei, Joxe Lizarralde pasiotarrari, Patxi Lasa laterandarrari, halaber Antonio Unzueta eta Patxi Uribarren karmeldarrei. Guzti hauen lankidetzaz prestuari esker lortu ahal izan dugu oinarritzko datu-sorta. Bilketa honek ahalbidetu du gure lanari alde zuzen jarri genizkion asmoen burutzea.

³ Ahaleginak egin genituen, batean Patxi Altunari galdetu eta bestean Gotzon Garateri; azken honek, *Ekin* aldizkariaren zenbakiak han aurkituko genituelakoan, Loiolako bibliotekariarengana bidali gintuen; baina honek, zoritxarrez, ez zituen zenbaki batzu besterik kausitu. Ez dakigu, beraz, *Ekin* noiz sortu zen eta noiz hil, ezta zenbat zenbaki argitaratu ziren ere. Oraingoan, damuz, ikergai geratzen zaigu.

⁴ Lehen bilera Lazkaon egin zen 1964.eko Eguberrian. Guztura 20ren bat lagun bildu ziren: Gipuzkoatik Martin Etxeberria, Patxi Apalategi, J. M. Agirre, Gerardo Elorza, Jazinto Setien... Arantzazutik, Joan Mari Torrealda, Joan Joxe Olaberria, Joxe Azurmendi; Bizkaitik, Abel Muniategi, Xabier Amuriza, Alberto Gabika, Julen Kalzada, Angel Zelaieta, Ander Manterola...; Nafarroatik, Xabier Etxepeteleku, Jesus Mari Etxebeste...; Iparraldetik, Roger Idiart, Manex Pagola. Geroztik, 1966.ean, *bizpahiru batzarre egin ziren, horietatik bat Donostiako «Villa Santa Teresa»n Iñaki Larrañagaren zuzendaritzapean eta, azkenengoa, ustez 4.ena, Gernikan. Azken batzarre honetan (1966.eko abenduaren 29an) lau erabaki nagusi hartu ziren:*

1. EHA aldizkariari zegokionez, urtean lau zenbaki argitaratu, Artikulu-gaiek eguneroko bizimoduarekin lotu-loturik zeudenak izan behar zuten, hala nola: tertulietan izaten diren elkarrizketak, zuzentasunak eta egizaletasunak dakartzaten burrukak, erlijiozko egitura berriak, etab. EHAk ez zuen kultur aldizkari izan nahi.
2. Eskoletako filosofia eta teologiako apunteak euskaratu, gero ikastetxe desberdinetan berrehun eta hogeiren bat ale banatzeko asmotan.
3. Seminarioetan, mintegi zein eskoletan, euskara ofizialki sartu eta landu; orobat, irakasleak euskaraz jakin ez arren, lan idatziak euskaraz egitea lortu.
4. *Zeruko Argia*-n erlijiosoen txoko bat sortzeko moduak aztertu. (Ik. EHA, 3. zenb., uterik eta orrialderik gabe).

Emaitzak, zoritxarrez, ez ziren erabakiak bezain urruti heldu. EHA aldizkariari dagokionez, hogeit orrialde inguruko 3 zenbaki irten ziren, hiruak folio-erdikoak. Arazo horietan esperientzia gehiena zuela eta, Zuzendaritza *Jakin*-ek hartu zuen. Lankidetzat aski barreiatua da: batzu erlijio-soak (Jose Mari Arzallus, Eusebio Osa, Anastasio Erkizia laterandarrak: Koldo Satrustegi eta Anton Basterretxea sakramentinoak; Joan Mari Torrealda, etab. frantziskotarrak), besteak Donostiako apezgaiak (hauen artean, Jokin Apalategi edo «Txurdintxo», Martin Etxeberria, Jose Arregi, Urbistondo, etab.). Aldizkariak aparte, lortu zen Donostiako apezgaitegian zenbait apunte euskaraz ematea ere, hala nola: *De ecclesia, Kristologia* eta *Antropologia* bederen.

⁵ *Laiaketan*, 1959, 1. zenb., Hitzaurrea.

⁶ Aipu hau *Laiaketan*-etik jasoa da, 1966, 18. zenb., 47. or.

⁷ Aldizkari honen lehen zenbakia Iruñean argitaratu zen 1950.eko otsailaren 5ean eta azkenengoa, berriz, Areatzan 1959.eko abenduaren 12an. Guztura, 100 lanetik gora eman ziren 39 zenbakitan zehar, zenbaki bakoitzean hiru bat lan euskaraz zetozelarik. Harez gero, hots, *Estudiante Sacramentino*-ri 1959-1960 ikasturtean azkena eman zitzaionean, hizkuntza bakoitzak bere bidea egin zuen, gaztelaniaz *Irradiar* eta euskaraz *Arnas* argitaratuz.

⁸ *Horizontes*-en lehen zenbakia 1941.eko abenduaren 25koa da eta azkenengoa, berriz, 1960.eko maiatzekoa, guztira 31 zenbaki argitaratu zirelarik; azkenengo zenbakian hiru lan datoz euskaraz, prosan eta gehienbat hitz neurtuetan.

⁹ Ez dakigu *Cuadernos* aldizkari hau ez noizkoa den eta ez zenbat zenbaki argitaratu ziren.

¹⁰ Aldizkari hau 1932.ean jaio eta 1939-40 aldera desagertu zen; gaz-

telaniaz idatzirik zegoen gehienbat; jaso zituen, hala ere, euskarazko zenbait idazkitxo, olerkiak etab.

¹¹ Aldizkari hau 1937.ean jaio zen eta bizpahiru urteko bizitza izan zuen. Salvatore Mitxelena, Karmelo Iturria eta, genituen bultzagileetarik batzu.

¹² Lehenengoa 1942.ean sortu zen, S. Mitxelena, Karmelo Iturria eta abarren gidaritzapean, hain zuzen; eguna ikusten hasi orduko debekatua izan bait zen, hurrengo urtean (1943), lehenengoak utzi zuen zuloa betetzera etorri zen bigarrena, eragileak lehen aipaturiko berak izanik. Arantzazuko *Izariño*-k eta *Bai*-k Oliten dute beren anaia zaharrena: *Loramendi*.

¹³ Aldizkari honek 1948.etik 1955.era iraun zuen. Fernando Legarreta izan zen bultzagilerik nagusienetako bat; gero irakasle gisa Olitera joan zelarik, haren euskaltzaleatasunak izan zuen eraginik bertako filosofoen artean eta, bidenabar, *Gure Izarra*-ren bilakaeran.

¹⁴ Esku-makinaz idatzirik *Arnas*-en lehen zenbakia, adibidez, agintarien partetik onartua izan zen, baina ez zen ofizialki argitaratua izan. Beste aldizkariaren ofizialtasun-egoeraz xehetasunik ez badugu ere, bestetan ere antzeko zerbaitek gertatuko zela pentsatzeko bide ematen digu garaiko komentu-egoerak. Oztopoak oztopo, aurrera egiteko asmoz plazaratzen da *Laiaketan*: «Agirian edo ezkutuan, beti «Laiaketan» arituko gara». (*Laiaketan*, 1959, 1. zenb., Hitzaurrea). Agirian edo ezkutuan, dio. Dena dela, ondorio orokorrak ateratzeko, sakonagotik aztertu beharko litzateke puntu hau.

¹⁵ *Laiaketan*, 1959, 1. zenb., 4. or.

¹⁶ *Gure Izarra*, 1950, 1. zenb., 2. or., Sarrera.

¹⁷ Joxe Austin Orbegozok, 1959, 1. zenb., 5. or., «Behartsuak» artikulua.

¹⁸ *Gure Izarra*, 1950, 1. zenb., 2. or.

¹⁹ *Gogoz*, 1965, 1. zenb., 3. or.

²⁰ Joxe Austin Orbegozok «Behartsuak» lanean, ibidem.

²¹ *Erein*, 1960, 1. zenb., «Gure jokabidea» lanean; orrialderik ez dakar.

²² *Ibidem*.

²³ *Arnas*, 1965, urria, 65. or.

²⁴ Aipu hau *Laiaketan*-etik jasoa da, 1966, 18. zenb., 47. or.

²⁵ *Arnas*, 1960, 3. zenb., 67. or.

²⁶ *Gure Izarra*, 1952, 4. zenb., 62. or.

²⁷ *Erein*, 1960, 1. zenb., Atariko.

²⁸ *Gure Izarra*, 1952, 4. zenb., 62. or.

²⁹ *Laiaketan*, 1959, 2. zenb., 4. or.

³⁰ *Erein*, 1960, 1. zenb., «Gure jokabidea» artikulua.

³¹ *Platon-eneko Atarian*, Donostian, 1962, 171-172 orr.

³² *Gogoz*, 1967, 7. zenb., Sarrera.

³³ Hitzok, hemen adierazi nahi dena garbi gera ledin, euskaraz idazten eta mintzatzen dakiena eta ez dakiena elkarrengandik bereizteko asmatuak dira. Ez doaz, beraz, urrutirago.

³⁴ *Euskal idazleak, gaur*, Jakin (Oñati), 1977, 94. or.

³⁵ Koaderno gisako aldizkaritxo hau eskuz idatzirik dago eta bertan Joxe Mari Lete, Salvatore Biain, Ildefonso Alustiza, Biktoriano Iñurritegi,

Pedro Rezola, Joxe Antonio Astigarraga (Sorginpikueta) eta abarren lantxo llaburrak datoz, mistika-kutsu haundikoak eta eskuz txukun-txukun idatzia. Eskuartean, ditugun aletxoak 1951.ekoak dira, azkenengoa maiatzaren 29koa (6. zenbakia) izanik.

³⁶ Hau makinaz idatzirik dator eta, Iñaki Bereziartua, Sabin Berasaluze, Fernando Mendizabal, Mikel Elorza eta abarrek osaturiko taldetxo batek bultzaturik, gai filosofikoak lantzen dira bertan; 1953-54 ikasturtean bakarrik argitaratu zen.

³⁷ Kezkaz jantzita, eritzi bila dator hamarren bat orrialde inguruko aldizkaritxo hau; bertan datozen izenak, besteak beste, Joxe Mari Arregi, Ruperto Ormaza, Karmelo Ajuria, Joan Miguel Pagola, Ramon Azkue, Pedro Urriolabeitia etab. ditugu. Ez dakigu zenbat zenbaki eman zituzten argitara; I, II, III eta IV zenbakitxoak bai bederen. Makinaz joa da.

³⁸ Gaiak sailkatzeko orduan, gure erizpidearen arabera jokatu dugu. Zergatik geure erizpidez? Batetik, aldizkariak berek, barne-egituraren aldetik, gaien sailkapena dextentetan aldatzen dutelako eta, bestetik, UNESCOren sailkapen-eredua aplikagarri gertatzen ez delako, horko sail berezitu gehienek ez bait dute aldizkari hauetan behar hainbateko garapenik ukan. Hemen jarraiko sei sail hauetan banatu ditugu artikulua guztiak: Erligioa, Euskal gaiak, Kultura, Filosofia, Literatura eta Besterik. Egin dugun banaketa hau, beraz, operazionala da.

³⁹ Hiruzpalau ohar egin beharrean gaude, taula hau behar bezala ulertzeko:

- a) lehen bi urteetako zuzendaritza, kolektiboa izan zen. Hona 1950.eko partaideen izenak: Bitoriano Gandiaga, Martin Aierbe, Ildefonso Alustiza, Bitoriano Iñurritegi, Joseba Etxeberria, Felix Bilbao, Jose Antonio Astigarraga. 1951.ean beste hauek ere bildu zitzaizkien: Iñaki Etxebeste, Pedro Rezola, Jose Luis Salas, Jose Mari Lete...
- b) Parentesi artean jartzen ditugun zenbakiak (alegia, 9, 13, 22, 33) ez ditugu bildu ahal izan. Ez dakigu ziur, gainera, zein zuzendari-arenak diren (9.a salbu, hau J. Intxaustik zuzendua bait da).
- c) Zuzendariaren hautapen-urtea seinatzen dugu, baina kontu egin behar da Zuzendaritza bakoitzaren aldia, egiazki, irailetik irailera zela, ikasturtea alegia.